

*Acta synodi Bolswardianae, begonnen den 24 Majj
anno 1608.*

Op huijden den 24 Majj anno 1608 heeft het synodus deeses lantschaps binnen Bolswart vergadert zijnde na aenroepinghe des naems Godes duer den meesten stemmen tot een praesidem vercoren D. HIERONYMUM HOENDERBRENGA, dienaer des godlicken woorts tot Oosterlitens, ende tot een scribam WIBRANDUM PETRAEUM BILLANDINUM, dienaer in Heegh.

Die procuratien, den dienaren afgeeyschet ende in den synodo voorgeleesen, sijn alle tesamen geapprobeert. En volgens sijn op deesen synodo als gecommiteerde verschenen:

wt den classe van Bolswart: D. JOANNES PETRI DIURREWOUTD opt Nieulant ende AELTIEN RELJNERS te Hijndelopen, dienaers, TOENIS RUTGERS van Stavoren en SIERICUS SUFFRIDI van Bolswart, ouderlingen;

wt den classe Franekerana: HENRICUS BELLANUS tot Franeker, HIERONYMUS HOENDERBRENGA tot Oosterlitens, dienaers, WIJBE JACOBS van Franeker ende dr. ONIAS GELDORPIUS van Harlingen, ouderlingen;

wt den classe Doccumana: TITUS CONRADI, toe Nes dienaer; JOANNES HEPPIGIUS tot Burum is niet verschenen; ouderlingen GERT RINNERTS tot Engwirum en SIBRANT PETERS toe Sibrandehuijs; deese is niet verschenen;

wt den classe van Leewarden: BERNHARDUS FULLENIUS en HENRICUS HINCANA, dienaers, als ouderlingen SIMON JANSZ van Leewarden; STEVEN WILLEMS wt S. Annakerck heeft zijn excuse laten doen, welck bij den classe geapprobeert is;

wt den classe Sylvana: JOANNES MELBOMÆUS toe Langweer en HERBORTUS RIDDER toe Bextersuaegh, dienaers, ouderlingen SIBBE JANSZ tot Bextersuaegh en ALBERT JANS toe Scherpenzeel, maer deese is niet verschenen;

1) Eigenhandige onderteekening.

wt den classe van Sneeck: GELLIUS BENEDICTI tot Bosum en WIBRANDUS PETRAEUS BILLANDINUS wt Heegh, dienaers; beyde ouderlingen WLJEE DIRCKX van Slooten ende AESGE AESGES van Bosum zijn niet compareert, doch AESGE is verexcuseert.

Sijn oock op deesen synodum met genoegsame credenzbrieven wt het collegio der E. heeren Gedeputeerde verscheenen den E. heer BINNERT SAPPEMA ende den E. heer DIRCK THIJSZ.

Over den absenten is besloten, dat ijder classis van syne absenten reden harer absentie sal eeijschen en, so die niet sufficient bevonden worden, hun den breuken afnemen.

1. Hierna zijn geleesen die acta des naestvoorgaenden synodi Snecanae, alwaer opt punct van de afwijsinghe van eenige dienaren tot den classen Sylvanam geadviseert is, dat JOANNES OVERNEIUS tot Hascherdijcken van den classe Snecana sal demitteert worden. Ende DOMINICUM REGNERI sal het classis oock induceren, indien het hem doenlijk is, tot den classen Sylvanam te verwoegen.

2. Op het 3 besluit des synodi Snecanae is geresolveert, dat het den classibus sal vrijstaen het extract der synodale resolution oft van D. GELDORPIO te eijschen ofte selve te extraheeren ende dat bij Lamberti eerstcomende precijs te voltrecken. Welcke tijt verstreken zijnde sullen die deputati bijeencomen om die collatie te doen, tot welke vergaderinghe een ijder classi sal vrij sijn een ofte 2 neffens haer deputatos tot last ende costen des classis oft dergeener, die gecooen worden, te senden.

3. Op het 4 besluit heeft het synodus geadviseert, dat die gaerlegginge der dorpen onder een kerckenraet sal geschien bij advijs van haer classis. Ende daer die dorpen onder versheyden classes behooren, sal sulckx geschien met advijs beyder classen. Ende daer een nieuwe kerckenraet opgericht wordt, sullen die dienaers haer reguleeren na den 35 artic. synodi nationalis Hagensis

4. Het synodus, wel rijpelijk in consyderatie genomen hebbende het versoek ADAMI WESTERMANNI cum sociis om een nieu classen op te rechten, oock gelet op die wederreden des classis van Bolswart ende Sneeck, hebben beslooten, dat die sollicitanten hun aen hare respective classen sullen houden, so omdat hiervan geen gravamen den classibus was toegesonden, so oock om andere merckelijke reden. Doch evenverre het classis van Bolswart gelieve den sollicitanten te gemoet te comen om alternatim het classen te Bolswart, Worcum ofte elders te houden, verstaet het tegenwoordighe synodus haer geen last daertoe te hebben om

den classi sulckx voor te schrijven, maer sagen wel geerne, indien het met vrientschap des classis conde geschieden.

Op die gravamina des classis Bolswardianaë.

1. Op die quaestie, oft niet goet was die gravamina te stellen bij het besluit daerop vallende, is beslooten, dat sulckx geschien sal summarie in den generale acten ende niet in dit particuliere oft personele.

2. Is mede geresolveert nopende die verkiesinghe van predicanten ende schoolmeesters bij den kerckenraet oft ledematen te geschien, dat men hem sal reguleeren na die voorgaende besluyten, daarvan genomen anno 99 artic. 30 en insonderheijt anno 97 artic. 10, op welke den apostil der E. heeren aldus luidende is: dat ingeval die brede gemeente suimhachtigh is om een predicant te beroepen, sullen sulckx die van de Reformeerde religie aen het collegie van die E. heeren Gedeputeerde mogen remonstreren ende sullen alsdan die Reformeerde ledematen van de E. heeren geassisteert worden om een predicant te kieser. Belangende die schoolmeesters sal een ijder dienaer syne ingesetene sien met goede reden daertoe te induceren ende die onbequame met hulp des classis ende der E. heeren te weeren.

3. Is oock beslooten, dat men aen de E. heeren Gedeputeerde sal aenhouden om tot weeringhe van alle Mennistische bijeencomste die wt-schrijvinghe, anno 98 daarvan gedaen, te vernieuwen ende overal doen publiceren ende den ondermagistraten beveelen te verhinderen.

4. Is oock opt versoek van de gemeente van Molckquerum den deputatis synodi belastet, dat se bij de E. heeren sullen aenhouden om een onderhoudt voor een dienaer so wt des dorps middelen als anders van het lantschap te becomen.

5. Het synodus achtet hoochnodich int dopen der volwassene te volgen die resolutie des synodi Leovardianaë anno 98 artic. 11, te weeten dat geene volwassene sullen gedoopt worden, als die tot het avontmael bequaem sijn. En so iemant ter contrarie doet, sal daerover kerckelijck gestrafft worden.

6. Ende so den synodo voorgesteld is sekere formulier belangende die doop der volwassene, in den synodo van Noorthollant besloten, daarvan die copie aen het eijnde deeser acten bijgevoegt is, is hetselve geapprobeert by alle broederen deses synodi, doch dat sij niemant willen constringeren, dat hij na sijne discretie daer niet iets soude mogen af oft toedoen.

Gravamina Franekerana.

7. Den copulationes matrimonii, inter privatos parietes geschiet, acht het sijnodus na luijt slants ordonantie gantsch onwettelijk.

8. Sullen alle classes neerstich opsicht hebben op alle dienaers, dat den doop niet anders als publice, gelyck in voorgaende synoden besonder quaeest. Middelh. 78 besloten is, bedient worde.

9. Opt gravamen van de bloetschande, die (Godt betert) allerweegen geschien, is des synodi ernstighe besluyt, dat ijder classis, onder welke sulcke grouuelen geschien, sonder eenighe conniventie hun respectie overicheijt tselve sal te kennen geven, ende indien die haer ampt niet en doen, tselve voorts den Hove van Vrieslant remonstreren.

10. Opt gravamen van het onderhoudt der predicantenweduwen ad vitam is geresolveert. dat die predicanten hun aen de tegenwordighe mildadigheijt der E. heeren sullen houden en laten genoeg.

11. Opt point van de verhuieringhe der pastorielanden bij commissarius ter presentie van een ofte tue dienaren des classis ordelt het synodus, dat ijder classis, daer sulckx nodich is, haer sal mogen tot het collegium der E. heeren adresseren.

12. tStuck van de lombarden acht het synodus gantsch politicq, dat in deese vergaderinghe niet behoort gehandelt te worden.

13. Aengaende het gravamen om nieue autentique copie van beneficiegoederen, die int beneficiaelboeck versuijmt ofte verswegen zijn, is geresolveert, dat den dienaer ofte classis, daer sulckx nodich is, tselve sal mogen bij de E. heeren versoecken.

Gravamina classis Doccumanae.

14. Van de huissoeckingen ordelt het tegenwordighe synodus, dat in deesen die resolutien der nationale synoden van de classibus neerstigh onderhouden behooren te worden.

15. Opt stuck van de tapperien het synodus ordelt hetselve een politieke sake te weesen, daarvan goede ordonantien bij de E. heeren gemaect zijn.

16. Van het dobbelen en speelen der soldaten: ijder dienaer mach in zijne plaetse met leeren, vermanen en straffen sijn beste doen.

Gravamina classis Leoardiana.

17. Het sijnodus achtet hooghnodich, dat alle goede voorgenomene resolutien onderhouden ende geffectueert worden, insonder die confirmatie der nieue dienaren beslooten anno 93 artic. 2.

18. Over het gravamen, oft het niet goet was, dat alle classen eenpaerlijck den kerckendienst op Amelant onderhouden, het synodus heeft eendrachtelijck resolveert, dat se sulckx te doen willich ende bereijft zijn. Van de oncosten sal ijder classis mogen disponeeren, mits dat men van die van het eijlant geen gave noch geschenck en neme, ende in de ordeninghe volge die gewoonlijke ordeninghe der classen, doch dat het classis Sylvana eens haer buert gehouden hebbende telekens den andere mael vrij sijn sal. Ende de dienaers daer comende sullen voormiddaghs die evangelia dominicalia, die het belieft, die niet eenen anderen text nemen, haer na de middagh holdende aen den Catechismum, also dat men niet de quaestiones catecheticas maer een text daertoe dienstigh van de predickstoel voorleese.

19. Opt gravamen van de stipendiaten om haer verbeteringhe ende voorts om goede opsicht op hun te nemen, dat se alle theologie studeren ende haer studia tot een goet endt brengen, ist advijs des synodi, dat men die geheele saeck sal stellen in handen der scholarchen, haer dieselve in de beste forma recommanderende.

20. Opt punct van de eenigheijt int trouwen der ongedoopte persone is resolveert, dat men hen sal houden aen de besluyten der voorgaende synoden, waerna hun die dienaren voortaan sullen reguleeren.

21. Over die saecke van de nieuwe catechismus ter Goude wtgegeven heeft het synodus besloten, dat men die E. heeren de Gedeputeerde sal begroeten om aen die E. M. heeren Staten Generael, van wegen onse provincie in sGravenhaghe residerende, te schrijven, dat zij duer haer autoriteijt die dienaren van Suydt ende Noorthollant assisteren, ten eijnde sodanigen catechismus supprimeert ende die authores met den aldereersten compesceert worden.

Gravamen classis Sylvanae.

22. Op het stuck van de examinatie der studenten oft jonge dienaren heeft het synodus besloten, dat die professoren sullen vermaent worden duer den classen van Franeker, dat het hun gelieve int examineren der jonge dienaren te volgen die resolutien der nationale synoden, artic. 4 Dordra. quaest. 3 Middel. et quaest. 47.

Particulire dingen, daarvan geen gravamina gestelt geweest zyn.

1. Is mede besloten, dat ijder classis syne grietluyden sal aenspreken om die oortiens, den arme van de verpachtinghe toecomende, aen de arme wt te keeren, ofte so sij hierin onwillich sijn, tselve den heeren Gedeputeerde te remonstreren.

2. Den scriba is opgeleijt om aen den grietman van Geesterlant te schriven, dat hy het pappegajschieten te Oldemerdum duer sijne autoriteit belette.

3. Van den Hemelvaertsdach is beslooten, dat die dienaren van nu voortaan daerin eenigheijt sullen houden en op denselven Godes woort in hare kercken predicken. 1)

4. Het synodus heeft mede beslooten, dat geene predicanten ofte kerkelijke personen, van den synodis, classibus ofte E. heeren in commissie gesonden, boven hare wtgeleijde onkosten eenige vacatien wijder sullen eijtschen, doch wat die E. heeren wt beleeftheijt doen, sal dengeene die sulckx geoffereert wort, vrijstaen te ontfangen ofte weijgeren.

5. Is mede renoveert, dat die acten der nationale synoden te minste jaerlix eenmael in ijder classe sullen worden voorgelesen, ten eynde dat niemant wt ignorantie tegen kerckenorderinghe peccere. 2)

Sijn mede op deesen synodo verschenen D. GOSSUINUS GELDORPIUS ende WILBRANT HEERCKESZ, gecommiteerde des synodi Snecanae, doende voor hen en het gantsche collegium der deputatorum synodi niet alleen rapport van hare besoeingie maer mede pertinente rekenschap, bewijs en reliqua van den ontfangh ende wtgave, bij hun verleden jaer gehadt ende gedaen, stygende den ontfangh tot eenhondert ses en tuintich carolusgul. 1 st. 8 penningen, in welcke somma mede ingetrocken is, dat tverleden jaer bij REGNERUS HACHTINGIUS te goede bleeff. Daertegen die wtgave ter somma van eenhondert negen carolusgul. 9 st. 4 penningen, blijkende bij pertinente specificatie en quitantie, den synodo overgelevert. Also dat bevonden is meer ontfangen als wtgegeven en volgens bij GELDORPIUM te resteren 16 carolusgul. 10 st. 12 penningen. Welcke rekenschap bij den synodo ende E. heeren geaprobeert zijnde, heeft het synodus den vorss. GELDORPIUM sampt het gehele collegium deputatorum haren goeder vlijt ende getrouheijt hartelijck bedanckt.

Hierna sijn in plaetse van de 2 committeerde des classis Sylvanae nu afgaende wederomme bij den geheelen synodum wt den classe Bolswardiana tot gecommiteerde genomineert ende vercoren: AELTIEN REIJNERS, dienaer tot Hindelopen, ende TACO VAN AYSMA, tot Hichtum ouderlingh.

En sijn voorts van hun respective classe als deputati gecoren: van den classe van Franeker CONRADUS ALUTARIUS, dienaer toe Tzum, JAN NANNINGS,

1) Op art. 2 volgt in den tekst terstond art. 4. Dit art. 3 is met 5 onder aan den voet van het blad door den scriba bijgeschreven.

2) Op art. 4 volgt in den tekst terstond: »Sijn mede op deesen synodo'' etc. Zie verder vorige aant.

tot Harlingen ouderlingh; van den classe Doccumana JOANNES NICOLAI, toe Doccum dienaer, SIBBRANT PITERS, toe Sibrandehuis ouderlingh; van den classe van Leewarden JOANNES BOGERMANNUS, dienaer, STEVEN WILLEMS, toe S. Annakerck ouderlingh; wt die Wouden CORNELIUS JOANNIS, in Oudemmer dienaer, ende HENDRICK BRUGHTERS, tot Oldeholtwoude ouderlingh.

Volgens deese sijn die heeren Gedeputeerde van den praeside nomine totius synodi hooghlijck bedanckt van hun tegenwoordicheyt.

Is mede beslooten, dat het toecomstige synodus sal gehouden worden binnen Franeker anno 1609 acht dagen na Pingster.

Eijndelijck is censura morum gehouden en is also deesen tegenwoordigen synodus met dancksegginghe tot Godt Almachtigh en met betoninghe van hartelijcke liefde ende onderlinghe vrientschap der dienaren ende ouderlingen geeijndiget op den 25 Maj anno 1608 en van ons preside en scriba ondertekent ende bevestigt.

Onder den principale stont: HIERONYMUS AB HOENDERBRENGA, evangeli J. C. minister in Oosterlitens, preses synodi; WIBRANDUS PETRAFUS BILLANDINUS, dienaar Jhesu Christi in Heegh, scriba synodi.

Copia.

Wanneer diegeene, die tot hare verstandighe jaren gecomen verseekert sijn ende conen doen blijcken, dat sij duer versuimenis ofte duer ander gesintheit harer ouderen noch ongedoopt zyn, den h. doop begeeren te ontfangen, so sullen sij eerst bij den dienaer des woorts Gods onderweesen worden in de voornaemste hoofstukken der christelijcker religie, die alle christenen te weeten van noden sijn tot hare salicheijt, also dat sij daervan rekeninghe weten te geven en te beantwoorden, tghene hun dienaengaende gevraegt wort, als namelick van den eenen waren Godt Vader, Soon ende H. Geest, van de scheppinghe der werelt ende des menschelijcken geslaches, van die val des menschen ende die ellende, die daerwt volgt, van de verlossinge duer J. C., van sijne menschwerdinghe, lijden ende sterven etc., van den geloove, van de h. sacramenten, endesovoorts. Aldus onderwesen sijnde sullen sij alsdan met kentenisse van den kerckenraet tot den h. doop toegelaten worden. Ende om dieselve doop stichtelijck voor die christelijcke gemeente over hem te bedienen so sal oock vooreersten den gemeente te kennen gegeven worden, dat sodanighe personen in de christelijcke religie onderweesen sijnde hem begeeren te laten doopen, daerop dan voorgeleesen sal worden het formulier, gelijk het achter in den Catechismo gestelt is, daer die hoofsumma der leere des h. doops kortelijck in begrepen is, mits achterlatende hetgeene int formulier wort

gesteld van de kinderen. Maer wanneer daer neffens den bejaerden oock kinderen te doop gepresenteert worden, so sal men dit bequamelijck den gemeente aenseggen, maer so daer geen kinderen maer alleen bejaerde personen te doopen zijn, in welcke geval in beide die gebeden voor ende na den doop, in plaetse van dit uwe kindt ofte kinderen te seggen, sal sijn: deese christgelovige personen oft persone, als oock int tueede gebet soude moeten achterlaten worden die woorden: dat het christelick opgevoedt worde etc. Na het eerste gebet sal men den bejaerden dopelinghen deese navolgende vraegstucken voorhouden.

Ende ghij N., naedien ghij mede den h. doop begeert te ontfangen tot een zegel uwer inlijvinghe in Gods gemeente, opdat het blijcke voor die christelijcke gemeente, dat ghij die ware christelicke religie hebt aengenomen, daarvan ghij particulierlijcken onderweesen zijnde uwe bekentnisse voor ons gedaen hebt, so vraghe ick u eerstelijck:

Oft ghij gelooft in Godt Vader, Soon ende H. Geest, die hemel ende aerde met alles, wat daerin is, wt niet geschapen heeft ende dieselve noch dagelickx onderhoudt ende regiert, also dat niet en geschiet noch in den hemel noch opter aerden sonder sijne godtlijke wille?

Antwoort: ja.

Ten 2^{en} oft ghij gelooft, dat ghij in sonden ontfangen ende geboren sijt ende daerdoor een kint des toorns, van naturen onbequaem tot eenigen goede ende geneijgt tot allen quaden?

Antwoort: ja.

Ten 3^{en} oft ghij gelooft, dat u alle uwe sonden vergeven sijn om des bloetstortens Christi wille, ende dat ghij duer waren geloove in Jhesum Christum ende door die cracht des H. Geests geworden zijt een lidtmaet Jesu Christi ende sijner gemeente?

Antwoort: ja.

Ten 4^{en} oft ghij voorts alle puncten der christelicker religie, also dieselve hier in de christelicke gemeente wt den worde Gods geleert worden, voor goet kent, ende oft ghij bij dieselvighe leere volstandich begeert te blijven tot den eynde uwes levens, versakende alle ketterien ende dwalingen, die daertegen strijden ende voor u genomen hebt door Gods genade tot die gemeijnschap der christelicker kercke niet alleen int gehoor van Gods woort maer ooc int gebruik des avontmaels te begeven?

Antwoort: ja.

Ten laesten oft ghij oock nu van harten niet voorgenomen hebt u na die wet des Heeren christelijck ende danckbaerlijck voor den Heere uwen Godt een godtsalich leven te voeren ende dragen?

Antwoort: ja.

Daertoe verleene u Godt sijne genade door Jesum Christum, amen.
Daerop sal dan den dienaer den doop bedienen, als vooren verhaelt is.

Gecollationert beijde die acta synodi ende die copia des formuliers tegens die originaele acta synodi Bolswardianae, gedateert ende vertekent als vooren, ende die copia des formuliers daerbij gaende, accordeert daermede. In kennisse van mij

WIBRANDUS PETRAEUS BILLANDINUS j., dienaer Jhesu Christi
in Heegh, scriba synodi. 1)